

1936. DIE OLYMPISCHEN SPIELE UND DER NATIONALSOZIALISMUS. THE OLYMPIC GAMES AND NATIONAL SOCIALISM

(1936. Az olimpiai játékok és a nemzetiszocializmus)

Berlin, Argon Verlag, 1996. 248 p.

Minden szempontból rendkívüli kötetet vehet kezébe az olvasó. Az angol és német nyelvű kötet, amelyet a német szerkesztői stáb német precizitással, valódi internacionalista és humanista szellemben állított össze, egyszerre sport- és politikatörténet. A kötetet a Stiftung der Topographie des Terrors jelentette meg. Az egész munka tudományos irányítója az ismert német szociáldemokrata történész, Reinhard Rürup professor. A tényleges kutatómunkát Marcus Funck és Helga Woggon végezte. A könyvet hallatlanul gazdag képanyag illusztrálja, az egyes tanulmányok pedig bőven merítenek a különféle archívumok, persze elsősorban a német levéltárak anyagaiból. Ismereteim szerint semmilyen *hasznos* összefoglaló nem jelent meg a berlini olimpia történetéről, s valóban jó lenne az egész munkát magyar nyelven is megjelentetni, hiszen a sokféle téveszme és „újszerű” átértékelés közepette ez a kiadvány a maga sokoldalúságával és alaposágával ténylegesen az érdeklődők elé állítja a 20. századi történelem egy darabját. A kötet szellemiségére jellemző, hogy a németek között sokan igazán le akarnak számolni a náci múlttal.

A 12 oldalas bevezető rávilágít, külföldön jelentős ellenállásba ütközött, hogy a sportolók elmenjenek a nemzetiszocialista Berlinbe. Az olimpiai mozgalom talán legfontosabb országában, az USA-ban szinte csak az utolsó pillanatokban dőlt el a részvétel kérdése, az Atlétikai Szövetségben csak kis többséggel fogadták el a döntést: elmennek Berlinbe. Már a bevezető utal az igen széles bojkottmozgalomra, amit a későbbiekben a kötet sokoldalúan és gazdagon dokumentál. Idézi a német értelmiségiek néhány ismert nagyját, Heinrich Mannt, illetőleg az akkor Németországban élő híres karmestert, Otto Klemperert, akik vagy szintén a bojkottra szólítottak (Mann), vagy mint Klemperer, naplójukban arról írtak, hogy a német szervezést, a közszellemet miként hatotta át a náci ideológia, holott a legmagasabb náci körökben bizonyos „visszafogásra” törekedtek. (A náci párt csúcsein úgy döntöttek, hogy inkább a látszólagos politikai semlegességet tekintik kívánatosabbnak.)

A szerzők rávilágítanak, hogy az átpolitizáltság ellenére a sportolók körében mégis érvényesült egyfelől az „ott kell lenni” gondolata; a nyugati országokban pedig sokszor a politikai közömbösség is, amire a berlini vezetők építettek is.

Persze mindezek csak részgazságok, a sport és a politika kapcsolatához hozzátartozik, hogy Németországban 1933-at követően feloszlatták a munkássportegyleteket, a zsidó sportegyesületet, és egyes kivételes teljesítményekre, rekordokra képes német zsidó sportolókat leszámítva, a zsidókat már nem is engedték a csapatokba. A korábbi olimpiai győztesek köréből – mind a német, mind az osztrák zsidók köréből – az olimpián való részvétellel kapcsolatban ugyanúgy elhangozhatott a nem, mint az igen válasz. Az igenlők közül pedig jó néhányan azután Berlinben is elsőek lettek. A szerkesztőknek volt érzékük ahhoz, hogy az aranyérmesek közül német, osztrák és magyar vonatkozásban feltűntessék az 1936-ban, a náci vezetők szemében megbotránkozottató kihívást, amikor zsidók álltak a dobogó legfelső fokára, de azt sem volt kevésbé „nehéz lenyelniük”, amikor néhány esetben az első három helyezett a nürnbergi törvények szerint nem minősült árjának (miként a női egyéni vívásban). Az olimpia másik, sőt a náci rasszistákat talán leginkább megdöbbentő eseménye a színes bőrűek fényes szereplése volt, különösen a négyszeres győztes és világrekorder Owené. A szerkesztők a győztesek további életútját is nyomon követték, főként ha az illetők azután német koncentrációs táborba kerültek, s még inkább, ha ott is végezték be életüket.

Hangsúlyozandó, a kötet e témakörben nemcsak végkövetkeztetéseket rögzít néhány sorban, hanem sorokról emlékezik meg, sok esetben dokumentumrészeket közöl levelekből, határozatokból. Fényképeket láthatunk a visszataszító, hivatalos német tilalomtáblákról, amelyek a sportlétesítmények falán, kapuján függtek: „Zsidóknak és kutyáknak tilos a belépés” (ezekre hivatkoztak nemritkán azok, akik visszaautasították a meghívást), amelyeket a hivatalos köriratok tanúsága szerint az olimpia idejére olykor levetették – ugyanakkor ezekben a napokban, hetekben is tovább folyt a baloldaliak, zsidók és cigányok üldözése, légerekbe szállítása, minderre a kötet pontos adatokat közöl.

A tanulmánykötet bemutatja, miként történt a német sportszervezet átgyűrése 1933 után, s az új náci „sportvezér” kinevezése. Nem érdektelen, hogy mintegy 100 év leforgása alatt kik is álltak az országos vezetői tiszten: előbb hercegek, majd grófok és csak később polgárok.

A könyv bemutatja az ellenolimpia szervezésének kísérleteit, az antwerpeni kiállítást és a barcelonai ellenolimpiát, amelyet végül is a Franco-lázadás akadályozott meg. Szó esik az olimpia hivatalos előkészítéséről, az olimpiai falu felépítéséről, külön fejezet szól az olimpia alatti hivatalos propagandáról, a sajtó viselkedéséről, és külön alfejezetet szenteltek a szerkesztők annak is, a győztesek miként élték át a győzelem pillanatait, illetőleg hogyan szólaltak meg a sikert követő pillanatokban.

A kötetben láthatjuk a propaganda és ellenpropaganda megnyilvánulásait: a német plakátokat, Hitlert, Hestst, Goebbelst a tribünön és a német sportolók között, illetve az illegális német röplapokat és az olimpiához kapcsolódó Hitler- és náciellenes gúnyrajzokat.

Végeredményben a német szerzők és szerkesztők olyan könyvvel gazdagították a sport-, kultúr- és politikatörténetet, amely területeken, úgy tűnik, óriásiak még a fehér foltok. Ez a könyv valóban úttörő jellegű, sikeres munka. A magyar olvasó megtalálhatja Csík Ferenc, Elek Ilona, Csák Ibolya portréját, szó esik Petschauer Attiláról és a vízilabdázókról, de bizonyos, hogy magyar forrásokból e kötet még kiegészíthető.

Míndez persze nem változtat azon, hogy a kötet még magyar vonatkozásban is értékeket kínál az 1936. évi berlini olimpiáról.

Jemnitz János